

NIKOLAJ VASILJEVIČ GOGOL - REVIZOR

Vytvořeno v rámci projektu Gymnázium Sušice – Brána vzdělávání II

Autor: Mgr. Edita Krouská

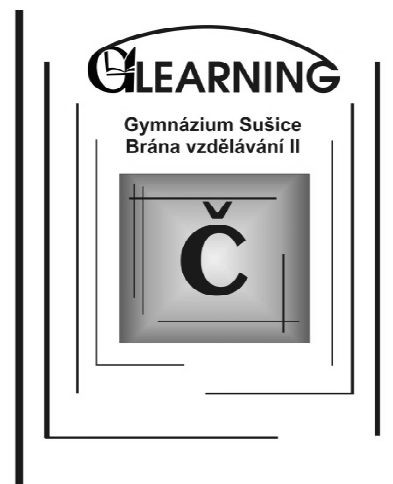
Škola: Gymnázium Sušice

Třída: 4. ročník čtyřletého studia

Předmět: Český jazyk - literatura

Datum vytvoření: září 2013

Označení: VY_INOVACE_32_CJ-1_03

Anotace a metodické poznámky:

Materiál obsahuje pracovní list určený k rozboru textu. Pracuje s ukázkou z uměleckého díla Revizor. Následují úkoly vztahující se jak k samotné ukázkě, tak i k širšímu kontextu autorovy tvorby, včetně zasazení díla do kontextu světové literatury. Součástí materiálu je i možné řešení, tedy odpovědi na zadané otázky. Pracovní list je vhodný jako příprava k ústní části společné maturitní zkoušky z českého jazyka.

Zdroje a použité materiály:

1. GOGOL, Nikolaj Vasiljevič. Výbor z díla II, překlad Bohumil Mathesius, Knihovna „Klasikové“, Svoboda, Praha, 1952, 477 stran, sv. 3.30113/3
2. POLÁŠKOVÁ, Taťána. Literatura – přehled středoškolského učiva, nakladatelství VYUKA.cz, edice MATURITA, Třebíč, 2012 – dotisk 2. vydání, 207 stran, ISBN 80-902571-6-X

Obrázky a schémata byly vytvořeny pomocí nástrojů programu MS Word, 2007.

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

NIKOLAJ VASILJEVIČ GOGOL - REVIZOR

Chlestakov: Zním se dobře i s hezounkými herečkami..... Stýkám se mnoho s literáty. S Puškinem jsem jedna ruka. Často se s ním vídávám a říkám: „Tak co, Puškine, tak co, milý brachu – jakpak se nám vede?“

Anna Andrejevna: Tak vy jste taky spisovatel? To musí být příjemné být takový spisovatel! Píšete asi taky do novin?

Chlestakov: Ano, píšu taky do novin. Už jsem toho napsal strašně moc: „Figarova svatba“, „Robert Dábel“, „Norma“. Já už si ani všechny tituly nepamatuju. A to všechno jen tak – levou rukou: já ani psát nechtěl, ale to víte: divadelní ředitelé! Pořád na mne: „Prosím tě, kamaráde, napiš něco a napiš!“ Tak jsem si řekl: „Pro mne a za mne – napíšu!“ A tak jsem to, myslím, za jeden večer všechno napsal – všichni překvapením jen mrkali. U mne se nápady jen rojí.

Anna Andrejevna: A Robinson Crusoe – to je asi taky od vás?

Chlestakov: Ano, to je taky moje dílo!

Anna Andrejevna: Hned jsem si to myslela.

Marja Antonovna: Ale, maminečko, tam je napsáno, že to napsal pan Defoe.

Anna Andrejevna: Inu ovšem, já věděla, že se budeš tady taky zase hádat.

Chlestakov: Ach ano, pravda: Robinsona Crusoe napsal Defoe: ale je ještě jeden Robinson Crusoe a toho druhého Robinsona Crusoe, toho jsem napsal já...

Anna Andrejevna: To já jistě četla toho vašeho. Úžasná kniha!

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

ZADÁNÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární druh a žánr:
2. Zařaď dílo k uměleckému slohu:
3. Jmenuj satirické prvky díla:
4. Charakterizuj prostředí, ve kterém se příběh odehrává:
5. Charakterizuj slovní zásobu:
6. Jaká je kompozice této komedie? Ze které části knihy je ukázka? Co ukázce předcházelo a co bude následovat?
7. Charakterizuj postavy vystupující v ukázce:
8. Stručně přibliž děj této komedie:
9. Zařaď ukázku do kontextu autorova díla:
10. Uveď překladatele Gogolova díla do češtiny, zamysli se nad inspirací pro ostatní umělce:
11. Posuď aktuálnost hry v dnešní době:

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

MOŽNÉ ŘEŠENÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární druh a žánr: **drama, satirická komedie**

Podle Aristotelovy poetiky rozlišujeme tři základní literární druhy – epika, lyrika a drama. **Drama** je tvořeno jazykovými promluvami a jednáním jednotlivých postav a dále scénickými a režijními poznámkami. Drama je určeno k jevištnímu ztvárnění. Na rozdíl od tragédie, která byla ve starší poetice spojována se vznešenými tématy a postavami (tzv. vysoký styl), **komedie** využívá nižšího stylu, je to humorná divadelní hra, napodobuje skutečnost v karikované podobě tak, aby vynikla její směšnost. Je to hra s veselým obsahem, často se šťastným rozuzlením. Komedie vznikla již ve starověku, ve starém Řecku se jí věnovali například Aristofanes, Menandros, z římské literatury jsou známými autory komedií Plautus či Terentius. **Satira** je umělecký žánr, který také vznikl již ve starověké literatuře. Využívá komičnosti, výsměchu, karikatury a ironie ke kritice nedostatků a záporných jevů. Satira se uplatňuje zejména v aforismech, epigramech, parodiích, pamfletech, komediích či fraškách.

2. Zařaď dílo k uměleckému slohu: **realismus**

Dílo Gogola patří do ruské literatury v době přechodu mezi romantismem a realismem. Komedie Revizor obsahuje především prvky realismu. **Realismus** je umělecký směr typický pro 2. polovinu 19. století, objevuje se však již v literatuře 30. a 40. let, hlavně u ruských autorů, pro které je prolínání romantismu s realismem příznačné (Alexandr Sergejevič Puškin, Michail Jurjevič Lermontov). Realismus klade důraz na **kritické poznávání skutečnosti**, usiluje o **pravdivé zobrazení lidské osobnosti**. Autoři se snaží o **objektivní** pohled na svět, všímají si toho, co je **typické** pro určitý druh společnosti, zajímají se o **současnost**, o konkrétní prostředí. Kritický realismus poukazuje na negativní jevy ve společnosti, žádá jejich nápravu a touží po spravedlivém uspořádání světa.

Mezi realistické autory se řadí například Angličani **Charles Dickens** (romány Oliver Twist, David Copperfield), **William Makepeace Thackeray** (Trh marnosti), Francouzi **Honoré de Balzac** (romány Otec Goriot, Lesk a bída kurtizán, Evženie Grandetová), **Gustave Flaubert** (Paní Bovaryová). Krajní odnoží realismu byl naturalismus, který viděl člověka jako výsledek prostředí a dědičnosti, zaměřoval se na tzv. třetí stav – nejchudší vrstvu. K naturalismu řadíme například Émila Zolu (Zabiják, Nana) či Guy de Maupassanta

(Kulička, Miláček). Kritický realismus v Rusku předznamenává dílo Puškina a Gogola, řadíme sem i **Ivana Sergejeviče Turgeněva** (soubor povídek Lovcovy zápisky či román Otcové a děti), **Lva Nikolajeviče Tolstého** (Vojna a mír, Anna Karenina) či **Fjodora Michajloviče Dostojevského** (Zločin a trest, Bratři Karamazovi).

3. Jmenuj **satirické prvky** díla:

Satira zahrnuje všechna literární díla, která využívají humoru ke kritice společnosti, lidské vlastnosti či konkrétního člověka. Mezi satirické prvky této komedie patří především **kritika** úplatkářství, lži, udavačství, ziskuchtivosti, maloměšťáctví. Zápletka je vystavěna na klasické **záměně osob** (známe ji například ze Shakespearových komedií). Také **jazyk** komedie využívá satirické prvky – krátké, úsečné promluvy, scény stavěné na principu grotesky, zvýrazněná gesta, scénické poznámky předepisující postavám, že mají mluvit jen tak stranou, pro sebe. Nejvíce působivá je **závěrečná scéna**, které autor předepisuje kompozici živého obrazu. Všichni se dozvědí o příjezdu pravého revizora – ta zpráva na ně zapůsobí jako blesk z čistého nebe. Postavy zkamení, ztratí řeč, grimasou naznačí, že jsou šokováni.

4. Charakterizuj **prostředí**, ve kterém se příběh odehrává:

Příběh komedie se odehrává v **zapadlém provinčním městečku v Rusku** v blíže neurčené době, nejspíše v autorově současnosti, tedy ve 30. letech 19. století. Děj je soustředěn do velmi krátkého časového úseku, zhruba do 24 hodin. Největší prostor dostává jedno konkrétní prostředí – byt policejního direktora. Více než na popis prostředí se autor soustředil na charakteristiku postav.

5. Charakterizuj **slovní zásobu**:

Komedie je psána živým jazykem. Mluva jednotlivých postav dotváří jejich charakter. Slova většinou nemají velkou váhu, mnohdy si postavy ani nerozumějí – nebo nechtějí rozumět (například scéna, ve které policejní direktor považuje Chlestakova za revizora, ale Chlestakov o této záměně nemá tušení). Slova mnohdy plynou bez delšího rozvážení, Chlestakov si vymýšlí, hloupí posluchači jeho historkám věří.

Jazyk je **jednoduchý, hovorový**, protknutý lidovými rčeními a úslovími – například: „Tu máš, čerte, kropáč!“ „ To je rána do čepice!“ „ Krindapána!“ „Pro Kristovy rány!“ Častá jsou **oslovení** (i **zdrobněliny** – „maminečko“,

„Mášenko“), **citoslovce**, **zvolací věty**. Najdeme i běžná **metaforická** vyjádření, jako například „mít máslo na hlavě“, „být s Puškinem jedna ruka“, „napsat něco levou rukou“, „trhat květy rozkoše“. Některé výrazy jsou **nespisovné** – například „zejtra“, „nalítli jsme“, „drandí po silnici“, „cápek“, „kašlu na to“, „obyčejnské jídlo“ a podobně.

Promluvy kopírují běžný rozhovor, kdy se mluvčí často zadrhne v řeči, udělá pauzu, zopakuje nějaké slovo.

Objevují se **přirovnání** – „třeše se jako osika“, „oči má živé jako myšky“, „je hloupý jako patník“.

6. Jaká je **kompozice** této komedie? Ze které části knihy je ukázka? Co ukázce předcházelo a co bude následovat?

Satirická komedie o **pěti aktech (jednáních)** je uvedena lidovým příslovím: **Nevrč, brachu, na zrcadlo, když máš křivou hubu**. Po úvodním mottu nás autor seznamuje s postavami. Uvádí též poznámky pro herce, ty se týkají charakterů postav i kostýmů. Naše ukázka pochází ze třetího aktu, konkrétně ze šestého výstupu. Těsně před tímto dialogem představuje policejní direktor Anton Antonovič Skvoznik-Dmucharovskij domnělému revizorovi Chlestakovovi svou ženu Annu Andrejevnu a dceru Marju Antonovnu. Chlestakov se již orientuje v nastalé situaci a přijímá roli obávaného revizora. Zneužívá situaci a nesmyslně se vytahuje. Po ukázce rozhovor pokračuje, Chlestakov si vymýšlí neuvěřitelné historky, představuje se jako člověk světa znalý, s velkými známostmi na nejvyšších místech. Obě ženy se pak předhánějí, které se více dvořil. Chlestakov z vypočítavosti pochlebuje jak matce, tak dceři – tu mu nakonec policejní direktor nabídne za manželku.

7. Charakterizuj **postavy** vystupující v ukázce:

Ivan Alexandrovič Chlestakov je třiatdvacetiletý mladík, štíhlé postavy v módním obleku. Není příliš chytrý, ale dokáže využít situace a přizpůsobit se. Mluví úsečně, slova mu vyletují z úst zcela nečekaně, bez předchozího uvážení. Nejen mluví, ale i jedná impulzivně. Je velmi povrchní, nikdy nevykonal nic významného, je to takový městský povaleč. V životě se musel pořád omezovat, neměl peněz nazbyt. V malém provinčním městečku ho považují za významného člověka a on si na tuto představu rychle zvyká. Nechá se zahrnovat pozorností, bezostyšně si říká o úplatky (žádá o půjčky), zamotává se do vlastních lží.

Anna Andrejevna je manželkou policejního direktora. Je to žena ve středním věku. Zajímá se o drby, je velmi zvědavá, povrchní a vychloubačná. Přestože

je vdaná, koketuje s Chlestakovem, i když tomu se spíš líbí její dcera. Je i hloupá, protože věří Chlestakovovým průhledným lžím. Ráda se hezky obléká, ale podle své dcery nemá zrovna dobrý vkus. Během hry vystupuje ve čtyřech různých kostýmech.

Marja Antonovna zvaná Mášenka je dcera Anny Andrejevny a policejního direktora. Je jí přes osmnáct let. Má na všechno svůj názor, není tolik důvěřivá, ale nechá se ovlivnit svou matkou. Cítí se polichocena Chlestakovovou žádostí o ruku.

Jednou z hlavních postav je **Anton Antonovič Skvoznik-Dmucharovskij, policejní direktor**. Je to vážný člověk, již prošedivělý, oblečený do uniformy. Je úplatný a využívá každé situace, která mu může nasypat něco do vlastní kapsy. V městečku kryje různé podvody, sám je často jejich strůjcem. Pro záchranu své cti i cti celého městečka je ochoten podplatit úředníka, kterého považuje za revizora. Dokonce se raduje i z toho, že se Chlestakov chce oženit s jeho dcerou – už se vidí v honosném domě v Petrohradě a ve velmi vysokém společenském postavení.

8. Stručně přibliž **děj** této komedie:

Příběh vychází z tradiční anekdotické záměny osob. V úvodní scéně se dozvídáme, že do městečka má přijet revizor z Petrohradu (Petěrburgu). Policejní direktor byl na jeho příjezd upozorněn dopisem od přítele. Úředníci města se bojí, že na ně prasknou jejich podivné praktiky – úplatkářství a vyděračství. V hostinci je už několik dní ubytován nějaký slušně vyhlížející mladík a úředníci Dobčinskij a Bobčinskij jej označí za onoho revizora. Ihned se za ním vypraví celá delegace a snaží se mu podlézat, aby se mu vlichotili. Zaplatí za něj útratu v hostinci, pozvou ho na opulentní snídani do chudobince a ubytují jej v domě policejního direktora, kde mu podávají zkreslené informace o chodu města. Chlestakov po chvíli pochopí, že je omylem považován za někoho, kým není. Situace však zneužije ve svůj prospěch, nechá se postupně podplatit všemi úředníky města. Jeho sluha Osip na něj naléhá, aby raději rychle odjeli z města, než se vše provalí. Chlestakov si však v situaci libuje, hodlá se i oženit s dcerou policejního direktora. V duchu se vysmívá všem těm hloupým maloměšťákům. Napíše dopis svému příteli do Petrohradu. S výsměchem mu popíše celou situaci a vyzve ho k tomu, aby o tomto prohnilem světě napsal do novin. Poštovník Špekin však dopis rozpečetí a přečte (dělá to tak běžně) a prozradí pravdu policejnímu

direktorovi. Mezitím je Chlestakov již na cestě k příbuzným do saratovské gubernie, s hromadou peněz, které vylákal na úřednících se špatným svědomím. V závěru hry vystoupí četník a oznamuje, že v městské hospodě se právě ubytoval pravý revizor. Ta zpráva omráčí všechny přítomné a zůstanou stát jako zkamenělí.

9. Zařaď ukázkou do **kontextu autorova díla**:

Gogol napsal komedii *Revizor* v roce **1836** po dlouhém studiu současné situace v Rusku. Chtěl poukázat na vše negativní a zároveň se těmto jevům vysmát. Námět komedie údajně pochází od Puškina, který Gogolovi vyprávěl, že ho jednou na cestách považovali za tajného vládního úředníka. Gogol nebyl s první verzí své hry příliš spokojen, pracoval pak dalších šest let na úpravách ve snaze zvýšit kritický dopad díla. Konečnou verzi dopsal roku 1842. V této době vydal i soubor s názvem **Petrohradské povídky** (*Nos, Plášť*) a satirický román **Mrtvé duše**.

10. Uveď **překladaatele** Gogolova díla do češtiny, zamysli se nad **inspirací** pro ostatní umělce:

Gogola překládali do češtiny například **Bohumil Mathesius** či **Zdeněk Mahler**. Komedie se dočkala mnoha **filmových adaptací**. U nás je nejznámější československý film z roku 1933, který režíroval Martin Frič a v hlavní roli zazářil Vlasta Burian. Dodnes patří tato komedie k nejčastěji inscenovaným hrám dokonce i na českých jevištích.

11. Posuď **aktuálnost** hry v dnešní době:

Přestože se děj této komedie odehrává v první polovině 19. století a reflektuje reálnou situaci tehdejšího Ruska, hra oslovuje i dnešní diváky. Téma je totiž nadčasové – kritika úplatkářství je aktuální v každé době. Hra se nevysmívá jen podplácejícím a podpláceným úředníkům, ale zesměšňuje i hloupost, přílišnou důvěřivost a neprofesionalitu.